

[754] **Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite**
Møte fredag den 2. november 1973 kl. 14.00.

Møtet ble ledet av formannen, Tor Oftedal.

Til stede var: Arne Kielland, Odvar Nordli, Tor Oftedal, Paul Thyness, Kåre Willoch, Guttorm Hansen, Berge Furre, Valter Gabrielsen, Arnt Hagen, Kåre Kristiansen, Håkon Kyllingmark, Gunnar Alf Larsen, Arne Nilsen (for Lien), Ingvar Bakken (for Stokkeland), Astrid Murberg Martinsen (for Ragnar Christiansen), Torstein Tynning (for Sverre Stray), Johan Østby og Anton Skulberg.

Videre var til stede komiteens sekretær, Sven Knudsen.

Av Regjeringens medlemmer var til stede utenriksminister Knut Frydenlund.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Utenriksråd Gjellum og statssekretær Arnesen fra Utenriksdepartementet.

D a g s o r d e n :

Fortsatt behandling av situasjonen ved ambassaden i Santiago de Chile.

Formannen: Møtet er konstituert, og vi fortsetter på den talerliste som ligger igjen fra i formiddag. Det er representantene Willoch, Kielland og Thyness som er inntegnet som talere.

Kåre Willoch: Jeg fikk sagt omtrent det jeg hadde å si i formiddagens møte. Jeg vil bare supplere med å gi uttrykk for at jeg synes at den begrunnelse for hjemkalling av ambassadør Fleischer som ble nevnt – at han har rett til å redegjøre for seg her hjemme – virker noe søkt, med mindre det ikke foreligger et ønske om dette fra ambassadørens side. Hvis ikke, tror jeg man kanskje kan sette den begrunnelsen til side.

[755] **Arne Kielland:** Jeg vil bare utdype et par av de punkt som hr. Gustavsen var inne på.

For det første vil jeg si meg enig i den kritikk som hr. Guttorm Hansen kom med, om «bevisstløs beordring», men jeg synes kritikken også kan forlenges når det gjelder de disponeringer vi har av folk i utenriktjenesten. Så vidt jeg hørte her, har ambassadør Fleischer ikke vært hjemme siden 1951. Nå skal han hjemkalles, men det er klart at han burde ha fått sjansen til å ha vært hjemme også tidligere – på 1960-tallet.

Når det ellers gjelder den situasjon vi nå er i, og det utspill som utenriksministeren legger opp til, synes jeg at det ser ut til å være en rimelig balansegang mellom de to omsyn som er å ta, eller når det gjelder de to ting som en kan tenke seg i bildet. Det som det etter min oppfatning hadde vært riktig å gjøre politisk sett, hadde vært å foreta et diplomatisk brudd. Jeg trur det var det trekk som vi kunne ha gjort, som ville fått de demokratiske opposisjonelle krefter i Latin-

Amerika til å føle solidariteten fra oss, og som et håndslag til den politikk og den regjering Allende stod for. På den annen side hadde en omsynet til å kunne redde atskillige chilenerne og andre latinamerikanske politikere som har søkt tilflukt i Chile, ut av landet. Det er litt seint nå.

Så vidt jeg har skjønt, er det 12 flyktninger i ambassaden. Det har vel ikke forekommet en nyrekruttering de siste dagene, slik at vi ikke har de køene foran den norske ambassaden som jeg har inntrykk av står foran den svenske ambassaden, fordi den i starten viste en annen holdning. Jeg har også stilt visse spørsmålstejn ved det omsyn som mange her legger på å redde de 12 som måtte være i ambassaden. Jeg går ut fra at flestparten av dem er venstre-sosialister og kommunister. Jeg synes vi skal være klar over – jeg tror det er en alminnelig oppfatning innen latinamerikansk opinion – at den beste hjelpen vi kan gi den politikk som Allende stod for, er om vi nå foretar en eller annen form for politisk markering som vil bli forstått, og en hjemkalling er iallfall et ledd i dette.

Bare en liten bemerkning til det hr. Willoch sa, som gjelder generelt. Han sa at en diplomat godt kunne være god i sin jobb ett sted om han ikke var det et annet sted. Jeg er ikke enig med ham i at det burde være slik. Det er slik hvis en ikke fører en konsekvent utenrikspolitikk, men hvis en førte en utenrikspolitikk som det var full konsekvens over, skulle vi kunne kreve at en ambassadør gjør en like god jobb ett sted som vi kunne kreve av han et annet sted.

[756] **Paul Thyness:** Den diskusjon vi nå har hatt, har overbevist meg om at det ikke vil være riktig å kalle ambassadøren hjem til konsultasjoner. Jeg ser muligheten for at det kan legge oss på en kurs som fører til at vi enten må sende ned en ny ambassadør med akkreditiver som han skal overlevere til personer vi ikke ønsker å overlevere noe til, eller vi må kjøre med en ambassade uten ambassadør, og med de svekkede muligheter som det vil gi til å hjelpe de asylsøkende. Skaden er skjedd, og den kan ikke gjenopprettes nu. Nu må vi etter mitt skjønn tenke på realiteten i denne sak, og da må vi være villige til å leve med den hjemlige opinion, den lille sektor av den som ikke vil skjønne dette. Det er nu 12 personer i ambassaden, og det er vel så at det ikke er blitt flere de siste dagene. Vi har imidlertid under de politiske forhold som hersker i Chile, overhodet ingen som helst garanti for at det ikke kan stå en kø utenfor ambassaden i morgen, og jeg går ut fra at ambassadøren nu har fått utvetydige og klare instruksjer, og at de blir efterlevet. Det som måtte være nødvendig for ambassadørens personlige selvforsvar, kan man vente med inntil situasjonen tilsier at han kan komme hjem. Jeg synes ikke den gjør det nu, og jeg vil nokså bestemt fraråde at ambassadøren tas hjem på det nuværende tidspunkt.

Arnt Hagen: Det har vore retta nokså sterk kritikk mot den førre regjeringa frå representantar i komiteen fordi den har utnemnt ambassadør Fleischer som ambassadør i Chile. Det har vore nytta ord som «bevisstløs beordring», at det vart sendt feil mann på feil stad og til feil tid. I denne samanheng kunne det vere av interesse å få nærare klarlagt når Regjeringa utnemnde Fleischer som ambassadør i

Santiago de Chile. Eg forstår det slik at det vart gjort på eit noko tidlegare tidspunkt enn det som gjekk fram av den orienteringa vi har fått før i dag. Eg forstår det slik at denne utnemninga vart gjord i vinter, men at vedkomande heldt fram i Bern ei god stund etter at han vart utnemnd. Det kunne vere av interesse å få dette klarlagt, for da får jo denne saka ein noko annan bakgrunn, etter mi meining. Situasjonen i Chile var ikkje så tilspissa i vinter som den vart utover sommaren og hausten.

Utanriksminister Frydenlund sa at det ligg ferdig eit telegram i Utanriksdepartementet stila til ambassadør Fleischer om heimkalling for konsultasjon. Her må ein etter mi meining leggje avgjerande vekt på omsynet til flyktingane, omsynet til dei asylsøkjande, og eg kan på same måte som representantane Willoch og Thyness ikkje sjå at det tener føremålet eller løser dei problem vi står overfor, å kalle han heim for konsultasjonar no.

[757] Derimot vil eg reise spørsmålet om vi kunne få ambassadør Vennemoe til huset, om han kunne kome til komiteen. Hans rapport har vore brukt i denne diskusjonen, og det kunne difor vere av interesse, trur eg, at vi fekk høyre hans orientering om tilhøva ved ambassaden i Santiago.

Formannen: Jeg må med hensyn til det siste bare beklage at denne anmodningen ikke framkom i formiddag da ambassadør Vennemoe var i huset. Nå er han ikke til stede. Det er et visst tidsmoment her. Både opinionen og Fleischer og alle interesserte har ventet lenge på å få en avklaring i denne saken. Det henger vel bl.a. sammen med den vanskelighet det har vært å få sammenkalt dette møtet at vi har kommet så vidt sent ut – er ikke det riktig? Jeg vil advare mot at man foretar ytterligere trenering. Det vil bare måtte bety at vi blir sittende sammen her utover ettermiddagen, hvis Vennemoe i det hele tatt kan oppdrives. Men mens ansettelsestidspunktet er under undersøkelse, kan imidlertid hr. Furre få ordet.

[758] **Berge Furre:** Eg vil til det siste få seia at dåverande utanriksminister Vårvik opplyste til meg i ei samtale tidlegare i haust at tilsetjinga var skjedd i februar.

Eg er også klår over det dilemma som her eksisterer; at det kan vera ein konflikt mellom omsynet til å hjelpa flyktingane og behovet for ein reaksjon på den tenesteforsøming som har foregått, og det er klårt at utanriksministeren kunne ha sett seg på fleire stolar. Eg trur han har sett seg på den rette.

Eg vil gjerne stilla nokre spørsmål:

For det første – for å få det klårlagt: Er nokon av desse 12 flyktingane komne til i det aller siste? Eg går ut frå at dei ikkje er komne til i dei siste dagane, at «flyktingestraumen» inn til ambassaden for så vidt har stoppa, vel på grunn av den sterkare politikontroll i hovudstaden Santiago. Men eg vil gjerne vita om det er riktig.

For det andre: Er det så å forstå at ambassadøren framleis reiser rundt og hentar folk, og at dei i så måte er avhengig av hans autoritet som ambassadør?

For det tredje: Kan det by på større vanskar å skaffa dei som no er i ambassaden, fritt leide ut om det ikkje er ein ambassadør ved stasjonen? Eg ville tru

at det problemet ville stå i omtrent same lys anten det var ein ambassadør der eller ein hadde ei anna forsterking av ambassaden i Santiago.

Til hr. Thyness har eg den kommentar at om det no skulle stå kø ved døra i morgon på grunn av ein ny og alvorlegare situasjon i Chile, så vil vel moglegheitene for å kunna gi asyl vera like store anten det er ein ambassadør der eller ikkje, for så vidt som at andre kan jo opna døra.

Det spørsmålet eg må stilla meg på bakgrunn av det som er skjedd, er: Sett at det blir ei ny vri i Chile, ein ny politisk situasjon til det verre. Er det då sannsynleg at Fleischer vil vera i stand til å reagera meir adekvat på den? Er det meir sannsynleg at han vil møte den situasjonen adekvat, enn at han kunne møte den førre situasjonen adekvat? Og vil ein ikkje vera like trygg med den forsterkinga som ein no får med ein politisk utsending i ambassaden, dersom det inntreir ein ny situasjon?

[759] **Kåre Willoch:** Det er jo «hjemkallelse for konsultasjoner» som er det standpunkt som hr. Furre selv beskrev som den riktige stol å sitte på. Jeg kan ikke se noen sammenheng mellom den begrunnelsen hr. Furre gav, og dette standpunktet. Hvis det er meningen at det man foretar, i virkeligheten skal være noe annet enn hjemkallelse for « konsultasjoner», så synes jeg det er lite verdig å kalle det «hjemkallelse for konsultasjoner».

Berge Furre: Mitt spørsmål var retta til utanriksministeren og ikkje til hr. Willoch.

Formannen: Det er nå ikke flere på talerlisten, og utenriksministeren får ordet hvis han ønsker å kommentere det som er sagt.

Utanriksminister Knut Frydenlund: Flere av dem som har hatt ordet, har pekt på at vi står overfor et dilemma. Og det er klart, vi står overfor et dilemma. Det er grunn til å reagere på ambassadør Fleischers opptreden de første dagene, det er helt klart. Det andre hensynet er hensynet til flyktningene.

Jeg ble stilt tre konkrete spørsmål av hr. Berge Furre. Det første var om det var kommet til noen flyktninger i det siste. Jeg antar at det var for en uke siden at det kom fire til. Nå er det kommet hjem til Norge to fra ambassaden, men jeg er ikke sikker på om de regnes som politiske flyktninger. Det er nemlig en norsk dame, men gift med en chilensk politiker, som nå er kommet til Norge. Jeg har bedt om å få en samtale, men hun er foreløpig syk. De siste opplysninger vi har fått, går ut på at det nå er 12 flyktninger i ambassaden.

Så var det det andre spørsmålet, om det ville skape større vanskeligheter når det gjelder å få brakt inn i ambassaden flyktninger utenfra. Det tror jeg. Jeg tror, etter de opplysninger vi har fått, at biler med en ambassadør i ikke blir stoppet, men lavere personale blir stoppet. Men den siste informasjonen jeg har fått, går ut på at Fleischer i de senere dager ikke personlig har reist for å hente noen.

[760] Når det gjelder dette med «hjemkallelse for konsultasjoner», sier hr. Willoch at det er lite verdig å kalle det konsultasjoner hvis det er noe annet som er

hensikten. Jeg vil her be om å bli trodd; det er det ansvar som vi føler overfor de 12 flyktingene og for dem som eventuelt kommer til senere, som er det avgjørende for oss.

Frode Nilsen, som reiste nå kl. 14.00 i dag, fikk beskjed om at dersom han merker at arbeidet for flyktingene kommer i vanskeligheter fordi ambassadøren fysisk er fraværende, hva enten det gjelder dem som befinner seg i ambassaden, eller dem som vi ønsker å hente inn, da må han underrette departementet med en gang.

Jeg må si at jeg personlig tror at det kan svekke omsynet til flyktingene at ambassadøren er borte. Dersom denne antagelse er riktig, og dersom det viser seg at ambassadørens nærvær har betydning for flyktingene, mener jeg dette er imøtekommet ved at man kan reagere relativt hurtig.

Paul Thyness: Jeg vil bare si til det spørsmål som har vært reist her om ansettelsen av ambassadør Fleischer, at jeg ikke er helt overbevist om at det var galt å sende en ny ambassadør til Chile.

Så har jeg lyst til å si at jeg er ikke av den oppfatning at det er vår sak å gå inn på den rapport som foreligger om hans embetsførsel. Dette er en jobb som utenriksministeren må påta seg helt på egen hånd. Vår sak nu er å ta standpunkt til det spesielle spørsmål som utenriksministeren har ønsket å konsultere komiteen om, og jeg synes ikke vi skal få Vennemoe hit til komiteen eller få hans rapport.

For øvrig kan jeg bare gjenta at ingenting av det som er sagt hittil, har endret min oppfatning av at alle reelle hensyn er best tjent med at ambassadøren blir der inntil situasjonen har normalisert seg og vi kan kalle ham hjem i den ene eller annen fasong, uten at det har den minste innvirkning på det arbeide som den norske ambassade under disse omstendigheter bør drive i Santiago de Chile.

Anton Skulberg: Jeg vil gjerne dvele litt ved spørsmålet om hensikten med hjemkalling for konsultasjoner av ambassadør Fleischer.

[751] Jeg forstod utenriksministeren dithen i hans tidligere utredning i dag at hensikten særlig var at han skulle få anledning til å forklare sine forhold. Når det gjelder situasjonsbedømmelsen av forholdene i Chile og ved ambassaden, er grunnlaget for denne så vidt jeg kan forstå, ambassadør Vennemoes rapport. Jeg går ut fra at ambassadør Vennemoe hadde i oppgave også å bedømme situasjonen i landet; og det som i realiteten er hovedsaken på det nåværende tidspunkt, er hensynet til de politiske flyktingene. Jeg ser det derfor slik at for Utenriksdepartementet er det ambassadør Vennemoes rapport og den forbindelse man ellers har, som er det grunnlag man foretar situasjonsbedømmelsen på. Av hensyn til at det er de politiske flyktingers skjebne som er det viktige i denne sak, kan jeg være fristet til å referere hva Cicero sa, at «for øvrig er det min mening» at ambassadøren bør hente i sin bil så mange flyktinger som mulig og være til hjelp for dem på beste måte. Jeg har da fått den klare forståelse at det er hensiktsmessig at ambassadøren selv er til stede for å utføre denne misjon.

Formannen: Så langt formannens hukommelse rekker, var det Cato – og ikke Cicero – som brukte den vendingen.

Odvar Nordli: Jeg vil bare ganske kort si at med de forutsetninger som utenriksministeren har lagt til grunn ved vurderingen av tidspunktet for hjemkallelse av ambassadøren, slutter jeg meg til at man følger hans linje. Men jeg vil gjenta: under forutsetning av at man nøye får undersøkt forholdene, slik at man ikke vanskeliggjør eller kanskje hindrer oss i yte den hjelp som vi gjennom vår ambassade bør kunne yte i denne situasjon.

Videre er vel situasjonen at man må søke å få flyktingene hjulpet. Når man så har kommet i en situasjon som kan karakteriseres som ikke så tilspisset, tror jeg tiden er inne til å ta konsekvensen av de feilgrep som her åpenbart er gjort, og at man bereder sitt hus i forhold til Chile på en annen måte enn hittil.

[762] **Kåre Willoch:** Jeg har et direkte spørsmål. Er det noe spesielt punkt vedrørende ambassadørens embetsførsel som utenriksministeren finner utilstrekkelig avklart gjennom ambassadør Vennemoes rapport?

Og videre: Når utenriksministeren brukte uttrykket at ambassadøren må ha «rett til» å forklare seg – har utenriksministeren inntrykk av at ambassadøren selv har noe ønske om å komme hjem, eller tror utenriksministeren at ambassadøren er fornøyd med den adgang til å forklare seg som han har fått overfor ambassadør Vennemoe?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Når det gjelder de spørsmål som hr. Willoch nå reiste, vil jeg gjerne få bruke litt lengre tid på å svare.

Vi har arbeidet ganske intenst med denne saken i UD, og jeg er klar over det endelige ansvar som jeg selv har.

Når vi mener at ambassadør Fleischer bør få anledning til å forsvare seg og ta stilling til kritikken, er det fordi Vennemoe i sin rapport retter meget sterk kritikk mot ham, og vi må jo reagere på den kritikken. Og da har vi de alternativene som jeg skisserte i forrige møte: å hjemkalle, å la ham være der, men med en reprimande, eller å forflytte ham til et annet sted, men også da med en reprimande.

Det dreier seg her om et menneske som har arbeidet hele sitt liv i norsk utenrikstjeneste – om enn med vekslende hell. Tross alt, det er hans livsverk. Og jeg mener at da har han en rett til å få komme hjem og ta stilling til både den kritikk som er reist mot ham gjennom rapporten, og også den kritikk som er kommet til uttrykk i offentligheten.

Men så er det en annen ting, og det har med det ansvar å gjøre som jeg selv har i denne saken. Jeg har personlig et behov for å danne meg et bilde av mannen, hvor egnet han er til eventuelt å møte nye situasjoner, men også for å høre hans egen vurdering av situasjonen. Noe ønske har han selv ikke fremkommet med.

[763] **Formannen:** Det er ikke flere talere på talerlisten, og jeg går ut fra at vi neppe kommer lenger ved å drøye dette ordskifte ut. Jeg skal prøve å foregå andre

med et godt eksempel. Jeg vil personlig i alt vesentlig slutte meg til de konklusjoner hr. Odvar Nordli trakk, og ikke minst understreke at konsekvensene i denne saken får vi ta opp ved senere anledninger. Jeg går ut fra at første sjanse melder seg allerede under behandlingen av Utenriksdepartementets budsjett, som kommer opp om ikke så lenge, og videre under utenriksdebatten eller ved de anledninger som måtte melde seg her i Tinget.

Jeg vil bare stille et spørsmål til utenriksministeren: Hva kommer nå videre til å skje etter at dette møte er avsluttet?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Ja, etter at dette møte er avsluttet, vil vi på bakgrunn av Regjeringens behandling i går og på bakgrunn av den debatt som her har funnet sted, de synspunkter som er kommet fram og som departementet vil legge vekt på i vurderingen, underrette ambassadør Fleischer så fort som mulig. Jeg er kommet til at det sannsynligvis er bedre å gjøre det pr. telefon. Når han har fått beskjed, vil det så bli sendt ut en pressemelding. Jeg skal få referere utkastet til en pressemelding:

«Utenriksdepartementet har besluttet å hjemkalle ambassadør Fleischer til nærmere konsultasjoner med departementet.

Departementet ønsker å understreke at ambassaden i Santiago nå er aktivt med i arbeidet for å ta imot og gi asyl til flyktingene i Chile. Det befinner seg i dag et ti-tall flyktinger under ambassadens beskyttelse. Ambassaden er blitt forsterket med en spansktalende embetsmann fra departementet for det fortsatte arbeid med flyktnings spørsmålet og for løpende rapportering til departementet.

Departementet vil slå fast at det ikke må herske tvil om at Norge er villig til å ta imot asylsøkende i sin ambassade i Santiago og at vi også er villig til å ta dem til Norge når de får fritt leide.»

Formannen: Jeg går ut fra at dette ikke foranlediger noen diskusjon og tar det også som gitt at det ikke blir henvist til at denne pressemelding er lest opp i denne komite.

[764] **Paul Thyness:** Kan jeg bare få lov å gratulere utenriksministeren med den meget raske vurdering av de synsmåtene som har vært fremsatt i denne komite.

[765] **Utenriksminister Knut Frydenlund:** Til det hr. Thyness sa, vil jeg si at selve vedtaket er her Regjeringens. Vi har bedt om råd fra den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite, og jeg sa at vi kommer til å legge vekt på disse rådene i den videre behandling av saken.

Paul Thyness: Men rådet dreier seg selvfølgelig om den sak som utenriksministeren har avgjort på stedet, etter inngående granskning av de argumenter som er blitt anført i komiteen.

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite

Møte fredag den 2. november 1973 kl. 14.00,

Formannen: Begynner ikke dette å nærme seg en personlig samtale som med fordel kanskje kunne fortsette utenfor dette rom?

Møtet hevet kl. 14.40